

Τι είναι το Συνοδικό της Ορθοδοξίας που διαβάζεται σήμερα στους ναούς;

/ [Ορθόδοξες Προβολές](#)

Το Πρακτορείο ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ σας παραθέτει ένα απόσπασμα από το βιβλίο του Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιεροθέου *“Ἐκκλησία καί ἐκκλησιαστικό φρόνημα”*, μέσα από το οποίο παρουσιάζεται συνοπτικά τι είναι το Συνοδικό της Ορθοδοξίας το οποίο περιλαμβάνεται στο Τριώδιο και διαβάζεται την Κυριακή της Ορθοδοξίας, δηλαδή την Α΄ Κυριακή των Νηστειών.

Ακολουθεί το απόσπασμα:

Εἶναι γνωστόν ὅτι διά μέσου τῶν αἰώνων παρουσιάσθηκαν διάφορες αἵρέσεις, οἱ ὁποῖες ἄρνοῦνταν τήν ἀποκαλυπτική ἐμπειρία καί, στήν πραγματικότητα, χρησιμοποιώντας τήν φιλοσοφία καί τόν στοχασμό, ἀμφισβητοῦσαν τήν ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας ἐπάνω σέ διάφορα δογματικά θέματα. Οἱ Πατέρες πού συγκρότησαν τίς Συνόδους ἀντιμετώπισαν αὐτές τίς πλάνες. Οἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων πάνω σέ δογματικά θέματα καλοῦνται ὅροι. Γενικότερα, κάθε ἀπόφαση τῶν Συνόδων καλεῖται Συνοδικόν. Ἔτσι, ἔχουμε τόν συνοδικό τόμο καί τόν συνοδικό ὅρο καί, ὅπωςδήποτε, κάθε Σύνοδος ἔχει τό δικό της Συνοδικό.

Τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι οἱ ἀποφάσεις τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού ἀναφέρονται στήν προσκύνηση τῶν ἱερῶν Εἰκόνων. Ἡ ἀνάγνωσή τους τήν Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας ἔδωσε τόν τίτλο Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας. Βέβαια, πρέπει νά λεχθῇ ὅτι ἀργότερα στό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας προστέθηκε καί ὁ ὅρος πίστεως τῶν ἡσυχαστικῶν Συνόδων τοῦ 14ου αἰῶνος. Ἔτσι, τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας περιλαμβάνει τίς ἀποφάσεις τόσο τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅσο καί τῶν Συνόδων τοῦ 14ου αἰῶνος, οἱ ὁποῖες, ὅπως θά λεχθῇ πιό κάτω, ἔχουν ὅλα τά στοιχεῖα γιά νά χαρακτηρίζωνται καί νά θεωροῦνται ὡς Θ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος.

Μερικά χαρακτηριστικά σημεῖα

Δέν εἶναι δυνατόν, βέβαια, νά ἀναλυθῇ καί νά ἐρμηνευθῇ ὅλο τό περίφημο καί μεγάλης σημασίας Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ ἀναγνώστης πρέπει νά τό διαβάσῃ προσεκτικά καί θά διαπιστώσῃ τήν σπουδαιότητά του. Θά δοῦμε ὁμως μερικά χαρακτηριστικά σημεῖα, τά ὁποῖα, νομίζω, εἶναι ἡ βάση ὅλων ὧν λέγονται στό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλά καί ἡ βάση τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, καί εἶναι αὐτά πού δείχνουν κατά πόσον διακατεχόμαστε ἀπό τό γνήσιο ἐκκλησιαστικό φρόνημα.

α) Ἡ καταδίκη τῆς φιλοσοφίας

Σέ ὅλο τό κείμενο τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας φαίνεται καθαρά ὅτι καταδικάζεται ἡ φιλοσοφία. Καταδικάζεται τόσο ὁ τρόπος πού χρησιμοποιεῖ ἡ φιλοσοφία γιά νά μιλήσῃ καί νά παρουσιάσῃ τόν Θεό, ὅσο καί τά συμπεράσματα στά ὁποῖα καταλήγει. Καί, φυσικά, ὁμιλώντας γιά φιλοσοφία, ἐννοοῦμε τήν μεταφυσική, ὅπως ἀναπτύχθηκε ἀπό τόν Πλάτωνα καί τόν Ἀριστοτέλη καί ἀπό ἄλλους μεταγενεστέρους φιλοσόφους. Θά δοῦμε ποιές αἰρετικές διδασκαλίες ἀφορίζονται καί ἀποβάλλονται.

Ἀφορίζονται ὅσοι δέχονται τά δυσσεβῆ δόγματα τῶν Ἑλλήνων, δηλαδή τῶν εἰδωλολατρῶν, πού ἀναφέρονται στήν δημιουργία τοῦ κόσμου καί στίς ἀνθρώπινες ψυχές, καί τά ἀναμειγνύουν μέ τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Λέγεται χαρακτηριστικά: «Τοῖς εὐσεβεῖν μέν ἐπαγγελομένοις, τά τῶν Ἑλλήνων δέ δυσσεβῆ δόγματα τῇ Ὁρθοδόξῳ καί Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, περί τε ψυχῶν ἀνθρωπίνων, καί οὐρανοῦ, καί γῆς, καί τῶν ἄλλων κτισμάτων, ἀναιδῶς, ἢ μᾶλλον ἀσεβῶς ἐπεισάγουσιν, ἀνάθεμα».

Τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι ἓνα ὑπέροχο καί πολύ συνοπτικό κείμενο, πού εἶναι περίληψη ὅλης τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας μας. Γι' αὐτό καί ἡ Ἐκκλησία τό ἐνέταξε μέσα στήν λατρεία της, τήν Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας, καί διαβάζεται σέ στάση προσοχῆς καί προσευχῆς. Εἶναι κείμενο ἱερό.

Πρέπει νά σημειωθῇ ὅτι ἀναθεματίζονται ὅσοι δέχονται μέν τά δόγματα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλά παρουσιάζονται ὡς εὐσεβεῖς. Φαίνεται ὅτι καί τήν ἐποχή ἐκείνη ὑπῆρχαν ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι κατὰ τά ἄλλα προσποιοῦνταν τόν εὐσεβῆ, εἶχαν καλούς τρόπους συμπεριφορᾶς, ὅμως δέν παραδέχονταν τήν δογματική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας.

Βέβαια, δέν ἀφορίζονται αὐτά καθ' ἑαυτά τά ἔργα τῶν φιλοσόφων, ἀλλά ἡ προτίμηση τῶν φιλοσοφικῶν διδασκαλιῶν σέ βάρος τῆς πίστεως, καί ἡ χρησιμοποίηση τῆς φιλοσοφίας γιά τήν ἀλλοίωση τῆς ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας. Δέν ἀπαγορεύεται ἡ μελέτη τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δηλαδή τῶν εἰδωλολατρῶν, ἀλλά κατηγοροῦνται οἱ Χριστιανοί πού ἀκολουθοῦν καί παραδέχονται τίς μάταιες θεωρίες τους. Λέγεται: ἀνάθεμα «τοῖς τά Ἑλληνικά δεξιόῦσι μαθήματα, καί μή διά παιδευσιν μόνον ταῦτα παιδευομένοις, ἀλλά καί ταῖς δόξαις αὐτῶν ταῖς ματαίαις ἐπομένοις». Κατηγοροῦνται καί ἀναθεματίζονται ὅσοι προτιμοῦν «τήν μωράν τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων λεγομένην σοφίαν» ἀπό τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία.

Τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας δέν παραμένει σέ θεωρητικό ἐπίπεδο, ἀλλά προχωρεῖ καί σέ συγκεκριμένα θέματα τά ὁποῖα καταδικάζει. Καί, ὅπως θά διαπιστωθῇ, ἀναφέρεται σέ βασικές διδασκαλίες τῆς φιλοσοφίας, τῆς λεγομένης μεταφυσικῆς. Μεταξύ αὐτῶν εἶναι καί ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος περί ἰδεῶν. Σύμφωνα μέ αὐτήν τήν ἀντίληψη, ὑπάρχουν οἱ ἰδέες καί ὅλος ὁ κόσμος εἶναι ἡ ἀντιγραφή αὐτῶν τῶν ἰδεῶν ἢ πτώση ἀπό τίς ἰδέες αὐτές. Κατά τόν Πλάτωνα, ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται στό νά ἐπιστρέψῃ ἡ ψυχή στόν κόσμο τῶν ἰδεῶν. Οἱ ἅγιοι Πατέρες στό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας καταδικάζουν αὐτήν τήν ἄποψη καί τούς δεχομένους «τάς Πλατωνικάς ἰδέας, ὡς ἀληθεῖς».

Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι πίστευαν ὅτι ἡ ὕλη εἶναι ἀναρχή καί ὅλα τά κτίσματα εἶναι αἰδία καί ἀναρχα καί, βεβαίως, ἡ ὕλη εἶναι συνάναρχος μέ τόν Δημιουργό τοῦ κόσμου. Οἱ δεχόμενοι αὐτά καταδικάζονται: «Τοῖς τήν ὕλην ἀναρχον, καί τάς ἰδέας, ἢ συνάναρχον τῷ Δημιουργῷ πάντων καί Θεῷ δογματίζουσι, καί ὅτι περ οὐρανός καί γῆ, καί τά λοιπά τῶν κτισμάτων αἰδιὰ τέ εἰσι καί ἀναρχα, καί διαμένουσι ἀναλλοίωτα... ἀνάθεμα». Ἡ ὕλη καί ὁ κόσμος δημιουργήθηκε ἀπό τόν Θεό καί δέν παραμένουν ἀναλλοίωτα.

Μέ ὅσα λέγονται στό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας δέν προτρεπόμαστε νά σταματήσουμε νά μελετᾶμε τά συγγράμματα τῶν φιλοσόφων καί τῶν ἀρχαίων

Ἑλλήνων, ἀλλά νά μή χρησιμοποιοῦμε τήν μέθοδό τους, πού συνίσταται στόν στοχασμό καί τήν λογικοκρατία καί νά μήν δεχόμαστε τίς δοξασίες τους, γιατί ἀλλοιώνουν τήν ὀρθόδοξη πίστη.

Ἀλλά καί στό θέμα τῆς δημιουργίας ὑπάρχει διαφοροποίηση τῆς φιλοσοφίας ἀπό τήν θεολογία. Βασική διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὅτι ὁ κόσμος δημιουργήθηκε «ἐκ τοῦ μή ὄντος», ἐκ «μή ὑπαρχούσης ὕλης». Αὕτη ἡ διδασκαλία κλονίζει ὅλα τά θεμέλια τῆς φιλοσοφίας. Ἡ φιλοσοφία πίστευε, ὅπως ἀναφέραμε, ὅτι ἡ ὕλη εἶναι αἰδία. Ἔτσι, καταδικάζονται ἀπό τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας ὅσοι δέχονται ὅτι «οὐκ ἐκ τοῦ μή ὄντος τά πάντα ἐγένετο».

Καί στό θέμα τῆς ψυχῆς ὑπάρχει διαφοροποίηση τῆς φιλοσοφίας καί, ἐπομένως, καταδικάζονται ὅσοι δέχονται τίς ἀπόψεις της. Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι πίστευαν στήν προϋπαρξη τῆς ψυχῆς, στίς μετεμψυχώσεις καί στό ὅτι ὑπάρχει τέλος τῆς ψυχῆς, ὅτι, δηλαδή, κάποτε θά πεθάνῃ ἡ ψυχή. Τέτοιες διδασκαλίες εἰσχώρησαν καί σέ μερικούς θεολόγους τῆς Ἐκκλησίας, γι' αὐτό καί καταδικάζονται. Ἀναθεματίζονται ὅσοι δέχονται «ὅτι προϋπαρξίς ἐστὶ τῶν ψυχῶν» καί ὅσοι δέχονται ἀκόμη «τάς μετεμψυχώσεις τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ἢ καί ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζώοις ταύτας ἀπόλλυσθαι, καί εἰς τό μηδέν χωρεῖν δεχομένοις», καί γι' αὐτόν τόν λόγο ἀθετοῦν «ἀνάστασιν, κρίσιν, καί τήν τελευταίαν τῶν βεβιωμένων ἀνταπόδοσιν». Ἐπίσης, καταδικάζονται καί ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ ἄνθρωποι μέ ἄλλα σώματα θά ἀναστηθοῦν καί θά κριθοῦν «καί οὐχί μεθ' ὧν κατὰ τόν παρόντα βίον ἐπολιτεύσαντο».

Παράλληλα μέ αὐτά καταδικάζονται καί ὅσοι δέχονται τήν δοξασία τῶν φιλοσόφων ὅτι θά ὑπάρξῃ ἀποκατάσταση τῶν πάντων, δηλαδή, «ὅτι τέλος ἐστὶ τῆς κολάσεως ἢ ἀποκατάστασις αὐθις τῆς κτίσεως, καί τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων». Ὅπως ὑπάρχουν καί σήμερα ἔτσι ὑπῆρχαν καί τήν ἐποχή ἐκείνη ἄνθρωποι πού ὑπερτιμοῦσαν τούς φιλοσόφους ἔναντι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τούς θεωροῦσαν ἀνώτερους καί γι' αὐτό δέχονταν τίς διδασκαλίες τους. Ὅσοι, λοιπόν, διδάσκουν ὅτι οἱ φιλόσοφοι οἱ ὁποῖοι καταδικάστηκαν ἀπό ὅλες τίς Οἰκουμενικές Συνόδους «κρείττονες εἰσὶ κατὰ πολύ, καί ἐνταῦθα, καί ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει» τῶν ἁγίων Πατέρων, καί ὅσοι ἀποβάλλουν τίς διδασκαλίες τῶν ἁγίων Πατέρων καί τά Πρακτικά τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καθὼς ἐπίσης καί ὅσοι δέν ἐκλαμβάνουν ὀρθά τίς διδασκαλίες τῶν ἁγίων Πατέρων καί προσπαθοῦν «παρερμηνεύειν τε καί περιστρέφειν» αὐτές, ἀναθεματίζονται. Γιατί οἱ ἅγιοι Πατέρες εἶναι φορεῖς τῆς Παραδόσεως, ἐμπνέονται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα.

Ἀναφέραμε προηγουμένως ὅτι ὅλοι οἱ φιλόσοφοι εἶχαν μιά ἰδιαίτερη μέθοδο πού διακρινόταν ἀπό τήν μεθοδολογία τῶν ἁγίων Πατέρων. Οἱ φιλόσοφοι χρησιμοποιοῦσαν τήν λογική καί τήν φαντασία γιά νά ἐρμηνεύσουν αὐτά τά

θέματα, ἐνῶ οἱ ἅγιοι Πατέρες ἔφθασαν στόν φωτισμό τοῦ νοῦ καί τήν θέωση καί μέ αὐτόν τόν τρόπο παρέλαβαν τήν ἀποκάλυψη. Ἡ ἐσφαλμένη μέθοδος τῶν φιλοσόφων, καθῶς ἐπίσης καί ἐκεῖνοι πού τήν χρησιμοποιοῦν, καταδικάζονται ἀπό τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀντίθετα, ἐπαινεῖται ἡ καθαρή πίστη καί ἡ ἀπλή καί ὁλόψυχος καρδιά. Γράφεται: «Τοῖς μή πίστει καθαρᾷ, καί ἀπλῇ καί ὁλοψύχῳ καρδίᾳ τᾷ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καί Θεοῦ, καί τῆς ἀχράντως αὐτόν τεκούσης Δεσποίνης, ἡμῶν Θεοτόκου, καί τῶν λοιπῶν Ἀγίων ἐξαίσια θαύματα δεχομένοις, ἀλλά πειρωμένοις, ἀποδείξεσι καί λόγοις σοφιστικοῖς, ὡς ἀδύνατα διαβάλλειν, ἢ κατὰ τό δοκοῦν αὐτοῖς παρερμηνεύειν, καί κατὰ τήν ἰδίαν γνώμην συνιστᾶν, ἀνάθεμα». Ὅταν στηρίζεται κανεῖς μόνον στήν λογική καί στήν φαντασία, τότε βρίσκεται σέ λανθασμένη πορεία. Καί, ἂν παρατηρήσουμε προσεκτικά, θά διαπιστώσουμε ὅτι ὅλοι οἱ αἵρετικοί ἀκολούθησαν αὐτόν τόν δρόμο. Προσπάθησαν μέ τήν λογική καί τήν φαντασία καί μέ τήν χρησιμοποίησιν τῆς φιλοσοφίας νά ἀναλύσουν καί νά κατανοήσουν ὅλα τά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντίθετα, οἱ ἅγιοι Πατέρες χρησιμοποίησαν ἄλλη μέθοδο, πού εἶναι ὁ λεγόμενος ἡσυχασμός, ὁ ὁποῖος συνίσταται στήν κάθαρση τῆς καρδιάς, στόν φωτισμό τοῦ νοῦ καί τήν θέωση.

Μέ τήν ἐπίδραση τῆς σχολαστικῆς θεολογίας, ἡ πράξη, πού στήν πατερική θεολογία εἶναι ἡ κάθαρση τῆς καρδιάς, ἐρμηνεύεται ὡς ἱεραποστολή, καί ἡ θεωρία, ἡ ὁποία στήν θεολογία τῶν ἁγίων Πατέρων εἶναι ἡ νοερά προσευχή καί ἡ θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός, ἐρμηνεύεται ὡς στοχασμός διανοητικός περί τοῦ Θεοῦ.

Λέγοντας ὅλα αὐτά πάλι πρέπει νά ὑπενθυμίσουμε ὅτι οἱ φιλόσοφοι στήν ἐποχή τους ἔκαναν μεγάλη προσπάθεια γιά νά ἐρμηνεύσουν μερικά θέματα πού ζητοῦσαν λύση. Ὅμως παρατηροῦμε ὅτι χρησιμοποίησαν ἄλλη μέθοδο καί γι' αὐτό ἀστόχησαν. Μέ ὅσα λέγονται στό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας δέν προτρεπόμαστε νά σταματήσουμε νά μελετᾶμε τά συγγράμματα τῶν φιλοσόφων καί τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀλλά νά μή χρησιμοποιοῦμε τήν μέθοδό τους, πού συνίσταται στόν στοχασμό καί τήν λογικοκρατία καί νά μήν δεχόμαστε τίς δοξασίες τους, γιατί ἀλλοιώνουν τήν ὀρθόδοξη πίστη. Οἱ θεωρίες περί ἰδεῶν, περί ἀνάρχου καί ἀϊδίου ὕλης, περί αἰωνιότητος τοῦ κόσμου, περί προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν, περί μετεμψυχώσεως ἢ μετενσαρκώσεως, περί δημιουργίας τοῦ κόσμου ἐξ ὑπαρχούσης ὕλης, περί ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων κλπ. ὑπονομεύουν τίς διδασκαλίες τῆς Ἐκκλησίας καί ἀναιροῦν τήν ἀποκάλυψη.

β) Ἡ θεολογία τοῦ ἀκτίστου Φωτός

Προηγουμένως ἀναφέραμε ὅτι οἱ Πατέρες πού συνέγραψαν τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας καταδίκασαν τήν φιλοσοφία καί τήν μέθοδό της, καθῶς καί ἐκείνους πού ἀκολουθοῦν τούς ἀρχαίους φιλοσόφους καί δέχονται τά δόγματά τους. Ὅμως, παράλληλα ἐπευφημοῦν τούς ἁγίους Πατέρες, πού δέχθηκαν τήν ἀλήθεια τῆς

Ἐκκλησίας καί τήν ἐξέφρασαν στήν ἐποχή τους μέ τήν διδασκαλία καί τήν ὁμολογία τους μέσα στήν Σύνοδο. Δέν θά ἀναφερθῶ σέ ὅλα αὐτά τά θέματα, ἀλλά κυρίως, θά ὑπογραμμίσω τά σχετικά μέ τήν θεολογία τοῦ ἁκτίστου Φωτός καί τήν διάκριση μεταξύ οὐσίας καί ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, γιατί ἦταν ἓνα ἀπό τά πιό κεντρικά καί βασικά σημεία τῶν Συνόδων τοῦ 14ου αἰῶνος (1341, 1347, 1351) μ.Χ.

Ὁ Βαρλαάμ, ἓνας στήν πραγματικότητα σχολαστικός θεολόγος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πού χρησιμοποιοῦσε τήν φιλοσοφία σέ βάρος τῆς θεοπτίας, καί ὡς κέντρο εἶχε τήν λογική του καί τόν στοχασμό, ὅπως φαίνεται ἀπό τόν τόμο τοῦ ἔτους 1341, ὑποστήριζε ὅτι ἡ φιλοσοφία εἶναι ἀνώτερη τῆς θεολογίας καί τῆς θεοπτίας. Ἐλεγε ὅτι τό Φῶς στό ὅρος Θαβώρ δέν ἦταν ἀπρόσιτο, οὔτε τό ἀληθινό φῶς τῆς θεότητος, οὔτε τῶν ἀγγέλων ἱερώτερον καί θειότερον, «ἀλλά καί χειρόν καί κατώτερον καί αὐτῆς τῆς ἡμετέρας νοήσεως». Ἐλεγε ὅτι, ἐπειδή τό Φῶς ἐκεῖνο προσπίπτει διά τοῦ ἀέρος καί ὑποπίπτει στήν αἰσθητική δύναμη κλπ., ὅλα τά νοήματα καί τά νοούμενα «σεμνότερα ἐστί τοῦ φωτός ἐκείνου». Τό φῶς αὐτό γίνεται καί ἀπογίνεται, ἐπειδή εἶναι φανταστό, μεριστό καί πεπερασμένο. Κατά τόν Βαρλαάμ, «ἀναγόμεθα δέ ἀπό τοῦ τοιούτου φωτός (τήν λογική) ἐπί νοήματα καί θεωρήματα, ἃ κρείττω ἐστίν ἀσυγκρίτως τοῦ φωτός ἐκείνου». Γι' αὐτό ἔλεγε ὅτι ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι τό Φῶς τῆς Μεταμορφώσεως εἶναι ὑπέρ νοῦν καί ἀληθινό καί ἀπρόσιτο «πεπλανημένοι εἰσὶ καθάπαξ. .. ἀσεβεῖς τε διά τοῦτο καί ὀλεθριώτατα δόγματα εἰς τήν Ἐκκλησίαν» εἰσάγουν. Τά ἔλεγε αὐτά ὁ Βαρλαάμ γιατί εἶχε διαποτισθῇ ἀπό τήν σχολαστική θεολογία τῆς Δύσεως, ἀφοῦ μάλιστα ἀγνοοῦσε καί τήν θεολογία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Συγχρόνως ὁ Βαρλαάμ πολεμοῦσε τήν διάκριση οὐσίας καί ἐνεργείας στόν Θεό καί, κυρίως, πολεμοῦσε τήν διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄκτιστη.

Στό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐκτίθεται ἡ ὀρθόδοξη διδασκαλία πάνω στό θέμα αὐτό. Γράφεται ὅτι στόν Θεό ὑπάρχει οὐσία καί ἐνέργεια καί αὐτή ἡ διάκριση δέν λυμαίνεται τήν θεία ἀπλότητα. Ὁμολογοῦμε καί πιστεύουμε «ἄκτιστον καί φυσικήν χάριν καί ἔλλαμψιν καί ἐνέργειαν, ἐξ αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας ἀχωρίστως αἰεὶ προϊοῦσαν». Καί ἐπειδή, κατά τούς ἁγίους, κτιστή ἐνέργεια «κτιστήν δηλώσει καί φύσιν • ἄκτιστος δέ, ἄκτιστον χαρακτηρίσει οὐσίαν», γι' αὐτό καί ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄκτιστη. Μάλιστα, τό τῆς θεότητος ὄνομα ὄχι μόνον στήν θεία οὐσία, ἀλλά «καί ἐπὶ τῆς θείας ἐνεργείας οὐχ ἦττον αὐτό» τίθεται. Αὐτό σημαίνει ὅτι, κατά τήν διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων, «ἄληπτον μέν εἶναι παντελῶς αὐτήν (τήν οὐσίαν) καί ἀμέθεκτον, μεθεκτὴν δέ τήν θείαν χάριν τε καί ἐνέργειαν».

Ὁ ἀφορισμός ἔχει τήν ἔννοια τῆς ἐπισημοποιήσεως τοῦ ἀποχωρισμοῦ τοῦ αἵρετικοῦ ἀπό τήν Ἐκκλησία. Οἱ ἅγιοι Πατέρες μέ τήν πράξη τους αὐτή ἐπιβεβαιώνουν τήν ἤδη ὑπάρχουσα κατάσταση, καί ἐκτός αὐτοῦ, βοηθοῦν τοὺς Χριστιανούς νά προφυλάσσωνται ἀπό τήν αἵρεση – ἀσθένεια.

Ἐπίσης, στό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας παρουσιάζεται ἡ ἀλήθεια ὅτι τό Φῶς τῆς Μεταμορφώσεως δέν εἶναι φάσμα καί κτίσμα, δέν εἶναι κάτι πού ἐμφανίζεται καί στήν συνέχεια ἐξαφανίζεται, ἀλλά εἶναι ἄκτιστο καί φυσική χάρη καί ἔλλαμψη καί ἐνέργεια. Εἶναι, δηλαδή, ἡ φυσική δόξα τῆς θεότητος. Καί αὐτό τό Φῶς, πού εἶναι ἡ ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία προίεται ἀδιαιρέτως ἀπό τήν θεία οὐσία, ἐπιφαίνεται «διά φιλανθρωπίαν Θεοῦ τοῖς κεκαθαρμένοις τόν νοῦν». Αὐτό, λοιπόν, τό ἄκτιστο Φῶς εἶναι «φῶς ἀπρόσιτον...καί φῶς ἄπλετον, καί φύσιν ἀπερινόητον θείας αἴγλης, καί δόξαν ἀπόρρητον, καί Θεότητος, δόξαν ὑπερτελῆ, καί προτέλειον, καί ἄχρονον τοῦ Υἱοῦ δόξαν, καί βασιλείαν Θεοῦ, καί κάλλος ἀληθινόν, καί ἐράσμιον περί τήν θείαν καί μακαρίαν φύσιν, καί φυσικήν δόξαν Θεοῦ, Πατρός καί Πνεύματος ἐν Υἱῷ Μονογενεῖ ἀπαστράπτουσιν, καί Θεότητα. ...».

Ἐπευφημοῦνται οἱ ἅγιοι Πατέρες πού ὁμολογοῦν τό «προῖέναι μέν τήν θείαν ἐνέργειαν ἐκ τῆς θείας οὐσίας, προῖέναι δέ ἀδιαιρέτως, διά μέν τοῦ προῖέναι, τήν ἀπόρρητον διάκρισιν παριστῶντων, διά δέ τοῦ ἀδιαιρέτως, ὑπερφυᾶ δεικνύντων τήν ἔνωσιν».

Τελικά, οἱ αἵρετικοί πού δέχονται τέτοιες πεπλανημένες ἀπόψεις, ἀντίθετες ἀπό τήν διδασκαλία τῶν ἁγίων καί θεοφόρων Πατέρων, ἀναθεματίζονται. Ἀντίθετα, οἱ ἅγιοι Πατέρες πού ἐκφράζουν ἀλάνθαστα τήν διδασκαλία τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπευφημοῦνται καί μακαρίζονται. Εἰδικά ἐπαινεῖται ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Ἐπαινεῖται γιά δύο λόγους. Ὁ ἕνας γιατί ἀντιμετώπισε ἐπιτυχῶς καί κατατρόπωσε τοὺς αἵρετικούς, οἱ ὁποῖοι δίδασκαν πεπλανημένες ἰδέες γύρω ἀπό τά κρίσιμα αὐτά θεολογικά θέματα καί οἱ ὁποῖοι προσπάθησαν νά εἰσαγάγουν στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ «τάς Πλατωνικάς ἰδέας καί τοὺς Ἑλληνικούς μύθους ἐκείνους». Ὁ ἄλλος λόγος, γιατί ἐξέθεσε τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία πάνω στά θέματα αὐτά, ἔχοντας ἐξηγητές ὅλους τοὺς ἁγίους Πατέρες ἀπό τόν Μέγα Ἀθανάσιο μέχρι τήν ἐποχή του. Ἔτσι, ἐδῶ παρουσιάζεται ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ὡς διάδοχος τῶν ἁγίων Πατέρων καί ὑπέρμαχος τῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, γιά αὐτό καί γίνεται εἰδική καί ἰδιαίτερη μνεῖα τοῦ ὀνόματός του στό Συνοδικόν.

Τό βασικό εἶναι νά μπορέση κανεὶς μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ καί τόν δικό του ἀγῶνα νά συγκεντρώσῃ τόν νοῦ στήν καρδιά. Αὐτός εἶναι ὁ λεγόμενος ἡσυχασμός καί ἡ λεγομένη ἡσυχαστική κίνηση. Εἶναι ἡ λεγομένη νοερά ἡσυχία, γιά τήν ὁποία ἔγραψαν τόσα πολλά οἱ ἅγιοι Πατέρες

Ο τόμος δέ τῆς Συνόδου τοῦ ἔτους 1347 μ.Χ. γράφει κάτι πολύ σημαντικό γιά τήν ἀξία καί τό κύρος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί ὅλων ἐκείνων τῶν μοναχῶν πού ἀκολουθοῦν τήν διδασκαλία του. Τόν χαρακτηρίζει “τιμιώτατον”. Καί ἀφοῦ ἀναθεματίζει ὅσους δέν δέχονται τήν διδασκαλία του καί τόν πολεμοῦν, συγχρόνως λέγει ὅτι, ἂν κάποιος ἄλλος «τά αὐτά ποτε φωραθείῃ ἢ φρονῶν ἢ λέγων ἢ συγγραφόμενος κατά τοῦ εἰρημένου τιμιωτάτου ἱερομονάχου κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί τῶν σύν αὐτῷ μοναχῶν, μᾶλλον δέ κατά τῶν ἱερῶν θεολόγων καί τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, τά αὐτά καί κατ’ αὐτοῦ ψηφίζομεθα καί τῇ αὐτῇ καταδίκη καθυποβάλλομεν, εἴτε τῶν ἱερωμένων εἴη τις, εἴτε τῶν λαϊκῶν». Ὅποιος, δηλαδή, λέγει ἐναντίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί τῆς διδασκαλίας του, δέχεται τόν ἀφορισμό τῆς Συνόδου. Καί, μάλιστα, γράφει γιά τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ καί τούς αὐτῷ συνάδοντες μοναχοὺς: «οὐκ ἄνωτέρους μόνον παντάπασι τῶν κατ’ αὐτῶν, μᾶλλον δέ τῶν κατά τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐρεσχελιῶν. .. ἔχομεν, ἀλλά καί ἀσφαλεστάτους τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς εὐσεβείας προμάχους καί προαγωνιστάς καί βοηθοὺς ταύτης ἀποφαινόμεθα».

Ἐπειδὴ ὑπάρχουν καί σήμερα μερικοὶ «θεολόγοι» πού ἀμφισβητοῦν τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί τήν θεωροῦν ὡς νεοπλατωνική, ἃς ἀκούσουν τόν ἀφορισμό καί τόν ἀναθεματισμό τῆς Συνόδου πού μνημονεύσαμε, καί γενικά τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας.

γ) Ὁ ἡσυχασμός

Ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας πού ἐκφράσθηκε τόν 14ο αἰῶνα διὰ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, καί διατυπώθηκε ἀπὸ Μεγάλες Συνόδους, περὶ τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἀκτίστου Φωτός συνδέεται στενῶτα μέ τήν λεγόμενη ἡσυχαστική κίνηση. Ἄλλωστε, τό νά φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος στήν ἐμπειρία αὐτή, στήν θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός, ἡ ὁποία ταυτίζεται μέ τήν θέωση, δέν εἶναι ὑπόθεση ἀναπτύξεως τῆς λογικῆς καί φορτίσεως τοῦ μυαλοῦ ἀπὸ γνώσεις, ἀλλά καρπὸς τῆς καθάρσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ νοῦ μέσα στήν καρδιά, καί τοῦ φωτισμοῦ τοῦ νοῦ.

Ἀπὸ τά Πρακτικά τοῦ Συνοδικοῦ τόμου τοῦ ἔτους 1341 μ.Χ. φαίνεται πῶς ὁ Βαρλαάμ ἀμφισβητοῦσε τόν τρόπο βιώσεως τοῦ ὀρθοδόξου μοναχισμοῦ, τόν λεγόμενο ἡσυχαστικό τρόπο ζωῆς. Βέβαια, αὐτό φαίνεται καί ἀπὸ ὅλη τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, κυρίως ἀπὸ τήν ἀντίκρουση τῶν ἀπόψεων τοῦ Βαρλαάμ, τήν ὁποία ἔκανε ὁ ἅγιος Γρηγόριος στό γνωστό ἔργο του Ὑπέρ τῶν ἱερῶν ἡσυχάζόντων. Ὅμως, θά μνημονεύσω ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τά Πρακτικά τῆς Συνόδου τοῦ ἔτους 1341. Ἐλεγε μεταξύ τῶν ἄλλων ὁ Βαρλαάμ:

«Ἐγὼ πολλῶν ὄντων, ἃ τις ἂν ἔχοι δικαίως ἐγκαλεῖν τῷ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας ὑφηγητῇ, οὐδενός ἔλαττον ἡγοῦμαι καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ χριστιανῶν ἐπιχειρῶν διὰ τῶν εἰσπνοῶν ἀνατρέπουν μυστήρια, συκοφαντεῖ καὶ τοὺς Πατέρας ὡς ἅπερ νῦν αὐτός ἐκδιδάσκει, ταῦτα κάκείνους φρονήσαντας πρότερον».

Οἱ θεωρίες περί ἰδεῶν, περί ἀνάρχου καὶ ἀϊδίου ὕλης, περί αἰωνιότητος τοῦ κόσμου, περί προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν, περί μετεμψυχώσεως ἢ μετενσαρκώσεως, περί δημιουργίας τοῦ κόσμου ἐξ ὑπαρχούσης ὕλης, περί ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων κλπ. ὑπονομεύουν τίς διδασκαλίες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀναιροῦν τὴν ἀποκάλυψη.

Στά συγγράμματα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ βλέπουμε μιά συνεχῆ ἀναίρεση τῆς κακοδόξου αὐτῆς διδασκαλίας τοῦ Βαρλαάμ, πού προσπαθοῦσε νά κλονίσῃ τὰ θεμέλια τοῦ παραδοσιακοῦ μοναχισμοῦ. Ὁ Βαρλαάμ εἶχε ὑπ' ὄψιν του τὸν μοναχισμό τῆς Δύσεως, πού εἶχε ἐγκαταλείψει τὴν ἡσυχαστικὴ παράδοση καὶ καταγινόταν μέ μιά κοινωνικὴ ἐργασία. Στόν Μεσαίωνα, μέ τὴν ἐπίδραση τῆς σχολαστικῆς θεολογίας, ἡ πράξη, πού στήν πατερικὴ θεολογία εἶναι ἡ κάθαρση τῆς καρδιάς, ἐρμηνεύεται ὡς ἱεραποστολή, καὶ ἡ θεωρία, ἡ ὁποία στήν θεολογία τῶν ἁγίων Πατέρων εἶναι ἡ νοερὰ προσευχή καὶ ἡ θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός, ἐρμηνεύεται ὡς στοχασμός διανοητικός περί τοῦ Θεοῦ.

Βέβαια, ἡ εἰσπνοή καὶ ἐκπνοή, ὅπως καὶ ἄλλοι τρόποι, εἶναι ψυχοτεχνικὲς μέθοδοι διὰ τῶν ὁποίων ἐπιχειρεῖται νά ἀποδεσμευθῇ ὁ νοῦς ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσή του στό περιβάλλον καὶ στήν λογικὴ καὶ νά εἰσέλθῃ στήν καρδιά, ὅπου εἶναι ὁ πραγματικός τόπος, ἡ φυσικὴ του κατάσταση, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νά ἀνέλθῃ στήν θεωρία τοῦ Θεοῦ. Τό βασικὸ εἶναι νά μπορέσῃ κανεὶς μέ τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν δικό του ἀγῶνα νά συγκεντρώσῃ τὸν νοῦ στήν καρδιά. Αὐτός εἶναι ὁ λεγόμενος ἡσυχασμός καὶ ἡ λεγομένη ἡσυχαστικὴ κίνηση. Εἶναι ἡ λεγομένη νοερὰ ἡσυχία, γιὰ τὴν ὁποία ἔγραψαν τόσα πολλά οἱ ἅγιοι Πατέρες. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ὁ νοῦς ἀποδεσμεύεται ἀπὸ τὴν λογικὴ καὶ ἀποκτᾷ τὴν κατὰ φύσιν καὶ ὑπὲρ φύσιν πορεία του. Τότε βρίσκεται στήν φυσικὴ του κατάσταση.

Ὅλοι οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀκολούθησαν τὴν ἴδια μέθοδο, γι' αὐτό καὶ κατέληξαν στὰ ἴδια συμπεράσματα. Ὁ ἡσυχασμός εἶναι ἡ μόνη μέθοδος θεραπείας τοῦ ἀνθρώπου. Ὅποτε, ἀπὸ τὴν μιά πλευρὰ ὑπάρχουν οἱ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἡσυχαστές, πού εἶναι οἱ ἀκραιφνεῖς θεολόγοι, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ἀντιησυχαστές, πού θεολογοῦν μέ τὴν φαντασία, γι' αὐτό καὶ καταλήγουν σέ αἰρέσεις.

Στόν Συνοδικό τόμο τοῦ 1341 μ.Χ. ὑπάρχει μιά πολύ σημαντικὴ καὶ χαρακτηριστικὴ παράγραφος. Ὁ Βαρλαάμ καταδικάζεται, γιατί κατηγοροῦσε τοὺς μοναχοὺς «περί τῆς μελετωμένης αὐτοῖς καὶ προφερομένης συχνῶς ἱερᾶς εὐχῆς». Οἱ μοναχοί

ἀσκοῦνταν στήν εὐχή καί τήν νοερά ἡσυχία γιατί, ὅπως καί ὅλη ἡ παράδοση βεβαιώνει, εἶναι ἡ κατάλληλη μέθοδος γιά τήν συγκέντρωση τοῦ νοῦ στήν καρδιά. Ἡ Σύνοδος δέχεται αὐτήν τήν μέθοδο πού φαίνεται ὅτι εἶναι ἀποδεκτή ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Στό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας παρουσιάζεται ἡ ἀλήθεια ὅτι τό Φῶς τῆς Μεταμορφώσεως δέν εἶναι φάσμα καί κτίσμα, δέν εἶναι κάτι πού ἐμφανίζεται καί στήν συνέχεια ἐξαφανίζεται, ἀλλά εἶναι ἄκτιστο καί φυσική χάρη καί ἔλλαμψη καί ἐνέργεια. Εἶναι, δηλαδή, ἡ φυσική δόξα τῆς θεότητος.

Συγχρόνως ὅμως, ἡ Σύνοδος καταδικάζει καί ὅλους ἐκείνους πού δέχονται τίς ἴδιες μέ τόν Βαρλαάμ ἀπόψεις καί κατηγοροῦν τούς μοναχοὺς οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν νά διάγουν ἡσυχαστικά, γιατί οἱ μοναχοί δέν κάνουν τίποτε ἄλλο ἀπό τό νά ἐφαρμόζουν τήν μέθοδο τήν ὁποία ἔχει ἡ Ἐκκλησία. Γράφεται:

«Ἀλλά καί εἴ τις ἕτερός τι τῶν ὑπ' ἐκείνου βλασφημῶς καί κακοδόξως κατὰ τῶν μοναχῶν, μᾶλλον δέ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, λαληθέντων ἢ συγγραφέντων φανείη πάλιν τῶν μοναχῶν κατηγορῶν ἢ ὅλως τούτων ἐν τοῖς τοιούτοις καθαπτόμενος, τῇ αὐτῇ καταδίκη παρά τῆς ἡμῶν μετριότητος καθυποβαλλόμενος, ἀποκήρυκτος ἔσται καί αὐτός καί ἀποτετμημένος τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν συστήματος».

Θεωρῶ πολύ σημαντικό αὐτό τό κείμενο καί ἀπάντηση σέ ἐκείνους πού ὄχι μόνον κατηγοροῦν τόν σύγχρονο ἡσυχαστικό μοναχισμό, ἀλλά τόν θεωροῦν αἰρετικό καί ἐπιδιώκουν μέ κάθε τρόπο νά τόν ἀποδεσμεύσουν ἀπό ὅλη τήν ἡσυχαστική παράδοση καί νά τόν ἐντάξουν μέσα στίς ἀνθρωποκεντρικές κοινωνίες ἢ καί γενικές θρησκευτικές συνθῆκες ζωῆς. Ὁ λόγος ὅτι εἶναι ἀποτετμημένοι ἀπό τήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι φοβερός.

δ) Οἱ θεόπνευστες θεολογίες τῶν ἁγίων καί τό εὐσεβές φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας

Ὅποιος μελετήσει τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅταν φθάσῃ στά κεφάλαια πού ἀναφέρονται στήν αἵρεση τοῦ Βαρλαάμ καί τοῦ Ἀκινδύνου θά παρατηρήσῃ ἀσφαλῶς ὅτι ἔξι φορές ὑπάρχει ἡ φράση: «κατὰ τάς τῶν Ἀγίων θεοπνεύστους θεολογίας καί τό τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβές φρόνημα». Καί μάλιστα θά παρατηρήσῃ ὅτι, ἀντικρούοντας ἡ Σύνοδος ὅλες τίς αἰρετικές θέσεις τοῦ Βαρλαάμ καί τοῦ Ἀκινδύνου καί ἀναφέροντας τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας πάνω στό συγκεκριμένο αὐτό θέμα, χρησιμοποιεῖ τήν ἴδια φράση. Καταδικάζονται οἱ αἰρετικοί, ἐπειδή δέν πιστεύουν καί δέν ὁμολογοῦν «κατὰ τάς τῶν Ἀγίων θεοπνεύστους θεολογίας καί τό τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβές φρόνημα».

Πρέπει νά παρατηρήσουμε ὅτι οἱ ὁμολογίες τῶν ἁγίων χαρακτηρίζονται θεόπνευστες. Καί, βέβαια, ἡ θεοπνευστία συνδέεται μέ τήν ἀποκάλυψη. Οἱ ἅγιοι βίωσαν τόν Θεό, ἀπέκτησαν ἐμπειρία τῆς θείας Χάριτος, γνώρισαν προσωπικά τόν Θεό, ἔφθασαν στήν Πεντηκοστή, παρέλαβαν τήν ἀποκάλυψη καί γι' αὐτό χαρακτηρίζονται θεόπνευστοι καί ἀπλανεῖς διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας.

Ἰδιαιτέρως, πρέπει νά ὑπογραμμίσουμε τήν μέθοδο τήν ὁποία χρησιμοποίησαν καί τόν τρόπο τόν ὁποῖο βίωσαν γιά νά γίνουν κατὰ Χάρη θεόπνευστοι. Αὐτός ὁ τρόπος εἶναι ὁ ἡσυχασμός, ὁ ὁποῖος συγκεκριμενοποιεῖται στά τρία στάδια τῆς πνευματικῆς τελειώσεως, πού εἶναι ἡ κάθαρση τῆς καρδιάς, ὁ φωτισμός τοῦ νοῦ καί ἡ θέωση. Αὐτοί οἱ θεούμενοι καί θεόπνευστοι ἅγιοι εἶναι οἱ Προφῆτες στήν Παλαιά Διαθήκη, οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ ἅγιοι Πατέρες. Γι' αὐτό τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας γράφει: «Οἱ Προφῆται ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογμάτισαν, ἡ Οἰκουμένη ὡς συμπεφρόνηκεν, ἡ χάρις ὡς ἔλλαμψεν». Ὑπάρχει, ἐπομένως, ταυτότητα ἐμπειριῶν μέ ὅλους τούς ἁγίους, ἀκριβῶς γιατί ἀκολούθησαν τόν ἴδιο τρόπο, βίωσαν τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ἡ φυγή μας ἀπό τήν ἁμαρτία, ἡ φυγή τῆς ἁμαρτίας ἀπό μέσα μας καί ἡ ἄνοδος στήν θεωρία τοῦ Θεοῦ.

Ἀκόμη, ἡ θεόπνευστη διδασκαλία τῶν ἁγίων συνδέεται στενά μέ τό εὐσεβές φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία γεννᾷ τούς ἁγίους καί οἱ ἅγιοι ἐκφράζουν τό εὐσεβές φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας. Δέν νοοῦνται ἅγιοι ἔξω ἀπό τήν Ἐκκλησία καί δέν νοοῦνται ἅγιοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν αἰρετικές καί λανθασμένες ἀπόψεις πάνω σέ σοβαρά θεολογικά ζητήματα.

Μέσα στήν Ἐκκλησία, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὑπάρχουν «οἱ πείρα μεμυημένοι» καί αὐτοί πού ἀκολουθοῦν καί σέβονται αὐτούς τούς πεπειραμένους. Ἔτσι, ἂν δέν ἔχουμε δική μας πείρα στά θέματα αὐτά, πρέπει, ὅπωςδήποτε, νά ἀκολουθοῦμε τήν διδασκαλία τῶν θεοπτῶν, θεουμένων καί πεπειραμένων ἁγίων. Μόνον ἔτσι ἔχουμε ἐκκλησιαστικό φρόνημα καί ἐκκλησιαστική συνείδηση. Διαφορετικά ἀνοίγουμε τόν δρόμο γιά τήν αὐτοκαταστροφή. Πρέπει συνεχῶς νά πιστεύουμε καί νά ὁμολογοῦμε «κατά τάς τῶν Ἀγίων θεοπνεύστους θεολογίας καί τό τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβές φρόνημα».

Ὑπάρχει, ἐπομένως, ταυτότητα ἐμπειριῶν μέ ὅλους τούς ἁγίους, ἀκριβῶς γιατί ἀκολούθησαν τόν ἴδιο τρόπο, βίωσαν τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ἡ φυγή μας ἀπό τήν ἁμαρτία, ἡ φυγή τῆς ἁμαρτίας ἀπό μέσα μας καί ἡ ἄνοδος στήν θεωρία τοῦ Θεοῦ.

Τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι ἓνα ὑπέροχο καί πολύ συνοπτικό κείμενο, πού εἶναι περίληψη ὅλης τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας μας. Γι' αὐτό καί ἡ Ἐκκλησία τό ἐνέταξε μέσα στήν λατρεία της, τήν Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας καί διαβάζεται σέ στάση προσοχῆς καί προσευχῆς. Εἶναι κείμενο ἱερό. Καί πρέπει νά προσαρμόζουμε ὅλη μας τήν σκέψη καί πρό παντός τήν ζωή μας σέ αὐτό.

Χρειάζεται νά τό μελετᾶμε ἐπισταμένως γιά νά γνωρίζουμε σέ τί συνίσταται ἡ ὀρθόδοξη πίστη καί ἡ ὀρθόδοξη ζωή. Καί πραγματικά ἡ ὀρθόδοξη βιοτή εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπό σχολαστικισμούς καί ἠθικισμούς. Εἶναι ἡσυχαστική καί θεολογική.

Ἡ θετική ἢ ἀρνητική στάση στό κείμενο αὐτό δείχνει κατά πόσο διαπνεόμαστε ἀπό τό ὀρθόδοξο-ἐκκλησιαστικό φρόνημα ἢ κατά πόσο διακατεχόμαστε ἀπό τόν σχολαστικισμό. Εἴμαστε ἐκκλησιαστικοί ὅσο εἴμαστε ἀγιοπατερικοί.

Θεωρῶ εὐλογία ἀπό τόν Θεό πού τό βιβλίο αὐτό τελείωσε μέ τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας καί μέ τήν ἐξαιρετική φράση “κατά τάς τῶν Ἀγίων θεοπνεύστους θεολογίας καί τό τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβές φρόνημα”. Σέ αὐτό φαίνεται καθαρά τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία καί ποιά εἶναι τά μέλη της, τί εἶναι Σύνοδοι καί πῶς διακρίνονται ἀπό τίς ψευδοσυνόδους, τί εἶναι οἱ ἅγιοι καί πῶς γίνονται ἅγιοι, τί εἶναι ἐκκλησιαστικό φρόνημα καί πῶς σώζεται κανείς. Ἡ γνώση αὐτῶν τῶν θεμάτων εἶναι ζητήματα ζωῆς ἢ θανάτου.

Ἀναθεματισμοί - Ἐπευφημίες

Ὅποιος διαβάσει τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας, θά διαπιστώσῃ ἀμέσως ὅτι ἀφ' ἑνός μὲν ἀναθεματίζονται οἱ αἵρετικοί, ἀφ' ἑτέρου δέ ἐπευφημοῦνται οἱ ἅγιοι Πατέρες καί οἱ Ὁμολογητές. Γιά τούς πρώτους ἀπό τόν παριστάμενο λαό ἀναφωνεῖται τό «ἀνάθεμα» τρεῖς φορές, γιά τούς δεύτερους ἀναφωνεῖται τό «αἰωνία ἡ μνήμη» τρεῖς φορές σέ κάθε πρόταση.

Μερικοί σκανδαλίζονται ὅταν βλέπουν καί ἀκοῦν μιά τέτοια ἐνέργεια, κυρίως, ὅταν ἀκοῦν τό «ἀνάθεμα». Τό θεωροῦν πολύ σκληρό καί λέγουν ὅτι ἐκφράζεται μέ αὐτόν τόν τρόπο τό μισαλλόδοξο πνεῦμα πού ἔχει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Ὅμως, τά πράγματα δέν ἐρμηνεύονται κατ' αὐτόν τόν τρόπο. Οἱ ἀναθεματισμοί δέν μποροῦν νά θεωρηθοῦν ὡς φιλοσοφικές ἔννοιες καί ὡς μισαλλόδοξες καταστάσεις, ἀλλά ὡς ἱατρικές ἐνέργειες. Πρῶτα- πρῶτα οἱ αἵρετικοί μέ τήν ἐπιλογή πού ἔκαναν κατέληξαν στήν αἵρεση καί στήν διαφοροποίηση ἀπό τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Χρησιμοποιώντας τήν φιλοσοφία ἀντιτάχθηκαν στήν θεολογία καί τήν ἀποκάλυψη. Μέ αὐτόν τόν τρόπο δείχνουν ὅτι ἀρρώστησαν καί

στήν πραγματικότητα αποκόπηκαν από τήν Ἐκκλησία. Ἐπειτα, ὁ ἀφορισμός ἔχει τήν ἔννοια τῆς ἐπισημοποιήσεως τοῦ ἀποχωρισμοῦ τοῦ αἵρετικοῦ ἀπό τήν Ἐκκλησία. Οἱ ἅγιοι Πατέρες μέ τήν πράξη τους αὐτή ἐπιβεβαιώνουν τήν ἤδη ὑπάρχουσα κατάσταση, καί ἐκτός αὐτοῦ, βοηθοῦν τούς Χριστιανούς νά προφυλάσσωνται ἀπό τήν αἵρεση – ἀσθένεια.

Εἶναι χαρακτηριστικό ἕνα ἀπόσπασμα ἀπό τά Πρακτικά τῆς δ΄ Συνεδρίας τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐκεῖ λέγεται ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐκπληρώνουν τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ, νά θέτουν, δηλαδή, τόν λύχνο τῆς θείας γνώσεως «ἐπί τήν λυχνίαν» γιά νά λάμψη σέ ὅλους πού βρίσκονται στήν οἰκία καί νά μὴν τόν κρύπτουν «ὑπὸ τόν μόδιον». Μέ αὐτόν τόν τρόπο βοηθοῦνται ὅσοι ὁμολογοῦν εὐσεβῶς τόν Κύριο, νά βαδίζουν ἀπροσκόπτως τόν δρόμο τῆς σωτηρίας. Οἱ ἅγιοι Πατέρες «πᾶσαν πλάνην αἵρετικῶν ἐξωθοῦσι, καί τό σεσηπός μέλος, εἴπως ἀνίατα νοσεῖ, ἐκκόπτουσι • καί τό πτύον κατέχοντες, τήν ἄλωνα καθαίρουσι • καί τόν σῖτον, ἦτοι τόν τρόφιμον λόγον, τόν στηρίζοντα καρδίαν ἀνθρώπου, ἀποκλείουσιν ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τό δέ ἄχυρον τῆς αἵρετικῆς κακοδοξίας ἔξω ρίψαντες κατακαίουσι πυρί ἀσβέστῳ».

Στόν Θεό ὑπάρχει οὐσία καί ἐνέργεια καί αὐτή ἡ διάκριση δέν λυμαίνεται τήν θεία ἀπλότητα. Ὁμολογοῦμε καί πιστεύουμε «ἄκτιστον καί φυσικήν χάριν καί ἔλλαμψιν καί ἐνέργειαν, ἐξ αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας ἀχωρίστως αἰεὶ προϊοῦσαν».

Ἔτσι, οἱ αἵρετικοί εἶναι σεσηπὸτα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, τά ὁποῖα εἶναι ἀνίατα καί γι' αὐτό ἐκκόπτονται ἀπό τό Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Μέ αὐτό τό πρίσμα πρέπει νά ἐξετάζωνται οἱ αἵρετικοί. Ὅποτε, μπορεῖ κανεὶς νά δῇ τήν φιланθρωπία τῆς Ἐκκλησίας. Γιατί, ὅπως ἔχουμε τονίσει καί ἄλλοῦ, ὅταν κανεὶς διαθέτῃ λανθασμένη ἱατρική διδασκαλία, τότε δέν ὑπάρχουν θεραπευτικά ἀποτελέσματα, ὁπότε δέν θεραπεύεται, δέν μπορεῖ ποτέ νά φθάσῃ στήν θεραπεία. Τό ἴδιο γίνεται μέ τά δόγματα ἢ τήν πλανεμένη διδασκαλία. Μιά λανθασμένη διδασκαλία, ἡ ὁποία στηρίζεται σέ σφαλερὴ μεθοδολογία, δέν μπορεῖ ποτέ νά ὁδηγήσῃ τόν ἄνθρωπο στήν θέωση.

Μέσα σέ αὐτά τά πλαίσια πρέπει νά ἐξετάζεται τό γεγονός ὅτι τόσο οἱ ἀναθεματισμοὶ ὅσο καί οἱ ἐπευφημίες ἀναφέρονται σέ συγκεκριμένους ἀνθρώπους, γιατί αὐτοὶ πλάθουν αὐτές τίς διδασκαλίες καί στήν συνέχεια ἀποκτοῦν ὁπαδούς. Καί, μάλιστα, εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι γιά τούς αἵρετικούς χρησιμοποιοῦνται φοβερά ἐπίθετα. Πρέπει νά ὑπογραμμισθῇ ὅτι τά φρικτὰ ἐπίθετα πού χρησιμοποιοῦνται δέν πρέπει νά ἐξετάζωνται ἀπό ἠθική ἔννοια, ἄλλωστε πολλοὶ αἵρεσιάρχες ἦταν «ἠθικοί» ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἀπὸ θεολογική. Θά καταγράψω μερικά τέτοια ἐπίθετα καί μερικοὺς χαρακτηρισμοὺς πολὺ ἐνδεικτικούς.

Τούς εικονομάχους πού καταφέρονταν έναντίον τῶν ἱερῶν εἰκόνων τό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας τούς ὀνομάζει «φαυλιστάς» τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, «τολμητάς κατά τῆς εἰκόνης καί θρασεῖς, δειλούς καί πεφευγότας». Αὐτούς πού ἄρχισαν τήν αἵρεση τῆς εἰκονομαχίας, στήν ἐποχή τῶν Ἰσαύρων τούς ὀνομάζει «ἀνιέρους καί ὀδηγούς ἀπωλείας». Ὁ Γερόντιος ἀναθεματίζεται γιά «τόν ἰόν τῆς μυσαρᾶς αὐτοῦ αἱρέσεως. .. σύν τοῖς διεστραμμένοις αὐτοῦ δόγμασι». Ἡ αἵρεση εἶναι ἀσθένεια καί ἡ αἰρετική δογματική δοξασία εἶναι διεστραμμένη, γιατί διαστρέφει τήν ἀποκαλυπτική ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας. Δίδεται ἀναθεματισμός «τῷ φρυξαμένῳ συνεδρίῳ κατά τῶν σεπτῶν Εἰκόνων».

Ὅπως ἐλέχθη, στό Συνοδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας μνημονεύονται ὅλοι οἱ αἰρετικοί. Μέ αὐτό φαίνεται ἀφ' ἑνός μέν ὅτι ὅλοι οἱ αἰρετικοί χρησιμοποίησαν τήν ἴδια μέθοδο καί στήν οὐσία συμπίπτουν μεταξύ τους, ἀφ' ἑτέρου δέ ὅτι τόσο ἡ Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδος ὅσο καί ἡ Θ' Οἰκουμενική Σύνοδος θεωροῦν τόν ἑαυτό τους ὡς ἐκφραστὲς τῆς Ἐκκλησίας καί ὡς συνέχεια τῶν προγενεστέρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὁ Ἄρειος ἀποκαλεῖται «θεομάχος» καί ἀρχηγός τῶν αἱρέσεων, ὁ Πέτρος ὁ Κναφεύς «παράφρων». Ὁ ἴδιος χαρακτηρισμός «παράφρων» χρησιμοποιεῖται γιά πολλούς αἰρετικούς. Φυσικά, λέγονται παράφρονες ὅχι μέ βιολογική ἔννοια, ἀλλά κυρίως καί πρό παντός μέ θεολογική. Τόν Βαρλαάμ καί τόν Ἀκίνδυνο, ἀρχηγούς τῶν ἀντιησυχαστικῶν διδασκαλιῶν καί ὅλους τούς ὁπαδούς τους τούς ὀνομάζει «πονηρά συμμορία». Ἀντίθετα, διά τούς ὑπερμάχους τῶν ὀρθοδόξων διδασκαλιῶν χρησιμοποιοῦνται ἐπίθετα, ὅπως «εὐσεβής», «ἀγιώτατος», καί «ἀοίδιμος».

Καί πάλι πρέπει νά σημειωθῇ ὅτι ἡ αἵρεση ἀνατρέπει τόν ἀληθινό τρόπο θεραπείας τοῦ ἀνθρώπου γιά νά φθάσῃ στήν θέωση. Ἄν σκεφθοῦμε ὅτι θεραπεία εἶναι ἡ κάθαρση τῆς καρδιάς, ὁ φωτισμός τοῦ νοῦ, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νά πορευθῇ στήν θέωση, τότε καταλαβαίνουμε ὅτι ἡ αἵρεση ἀνατρέπει αὐτόν τόν τρόπο καί ἀφήνει τόν ἄνθρωπο αἰωνίως ἀθεράπευτο, χωρίς ἐλπίδα θεραπείας καί σωτηρίας.

Φωτογραφία ἀρχείου